

Arkeologisk utredning, etapp II

En boplats vid Gysta

Bälinge-Gysta 1:13, Bälinge-Ekeby 2:20

Bälinge socken

Uppsala kommun

Uppland

Hans Göthberg

UPPLANDSMUSEET

2005:08

Arkeologisk utredning, etapp II

En boplats vid Gysta

Bälinge-Gysta 1:13, Bälinge-Ekeby 2:20
Bälinge socken
Uppsala kommun
Uppland

Hans Göthberg

Framsidesbild: I åkern i anslutning till åkerholmen i bakgrunden påträffades en boplats.
Foto från söder. Fotograf: Malin Gustafsson.

Rapport 2005:08, avdelningen för arkeologiska undersökningar

Utgivning och distribution:

Upplandsmuseet

S:t Eriks gränd 6

753 10 Uppsala

Tfn 018 – 16 91 00 (vx)

Fax 018 – 69 25 09

www.uppmus.se

© Upplandsmuseet, 2005

Planer: Hans Göthberg

Allmänt kartmaterial: Copyright Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-3212.

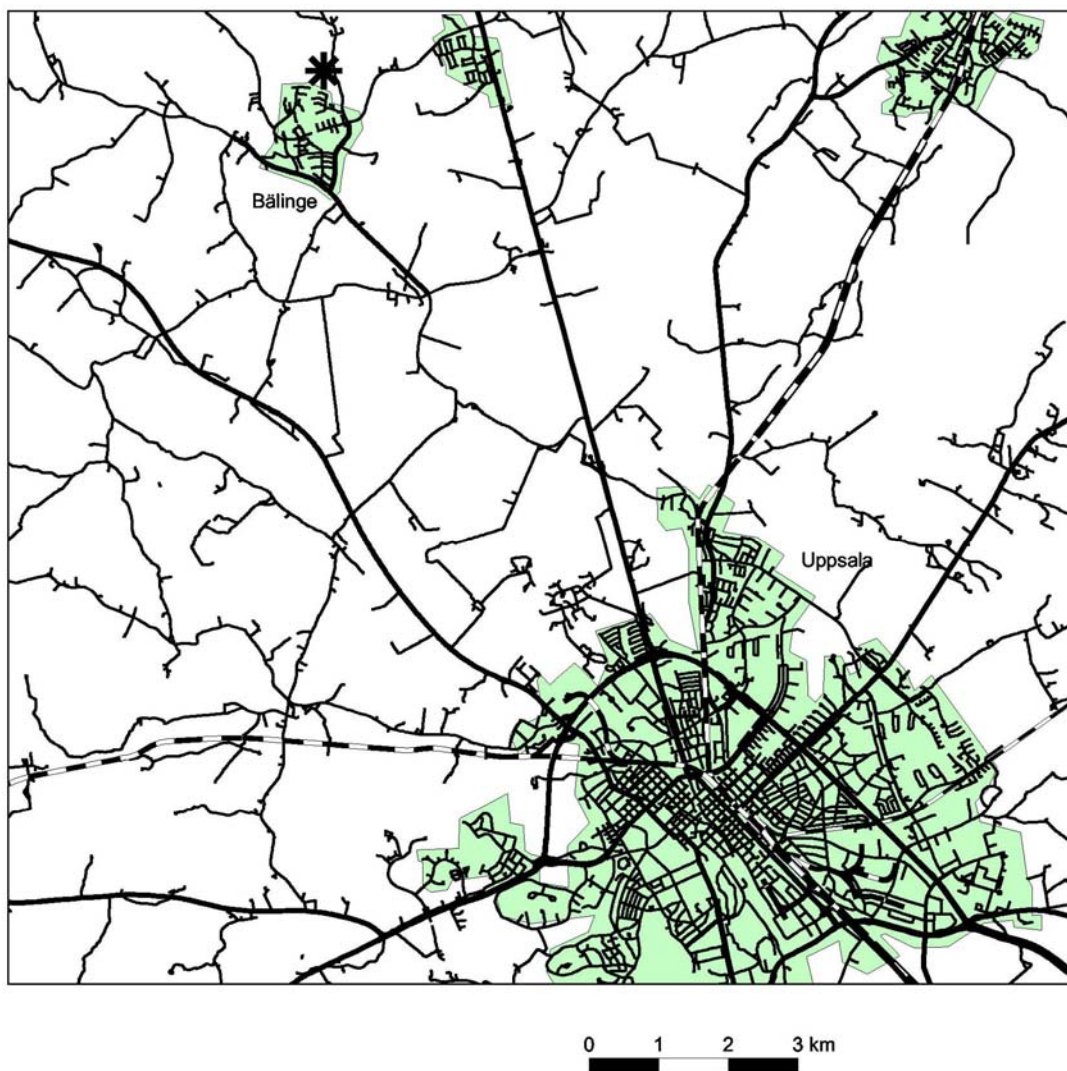
Innehållsförteckning

Inledning	4
Målsättning och metod	5
Schaktgrävning	6
Diskussion	8
Sammanfattning	10
Administrativa uppgifter	10
Referenser	10
Schakt- och anläggningslista	12

Inledning

Upplandsmuseets arkeologiska avdelning utförde under juni 2005 en arkeologisk utredning vid Gysta och Ekeby i Bälinge socken (fig 1). Utredningen föranleddes av planer på utbyggnad av ett bostadsområde. Uppdragsgivare var Finvex Stockholm AB. Utredningen utfördes efter tillstånd i beslut av länsstyrelsen i Uppsala län (dnr 431-4121-05).

Det planerade bostadsområdet är till övervägande delen beläget i odlingsmark med inslag av några åkerholmar. Odlingsmarken utgörs till större delen av åker och till en mindre del av gräsbevuxen mark. Etapp 2 av utredningen gjordes i den centrala delen av planområdet (fig 2). Ytan uppgår till ca 2,5 hektar.

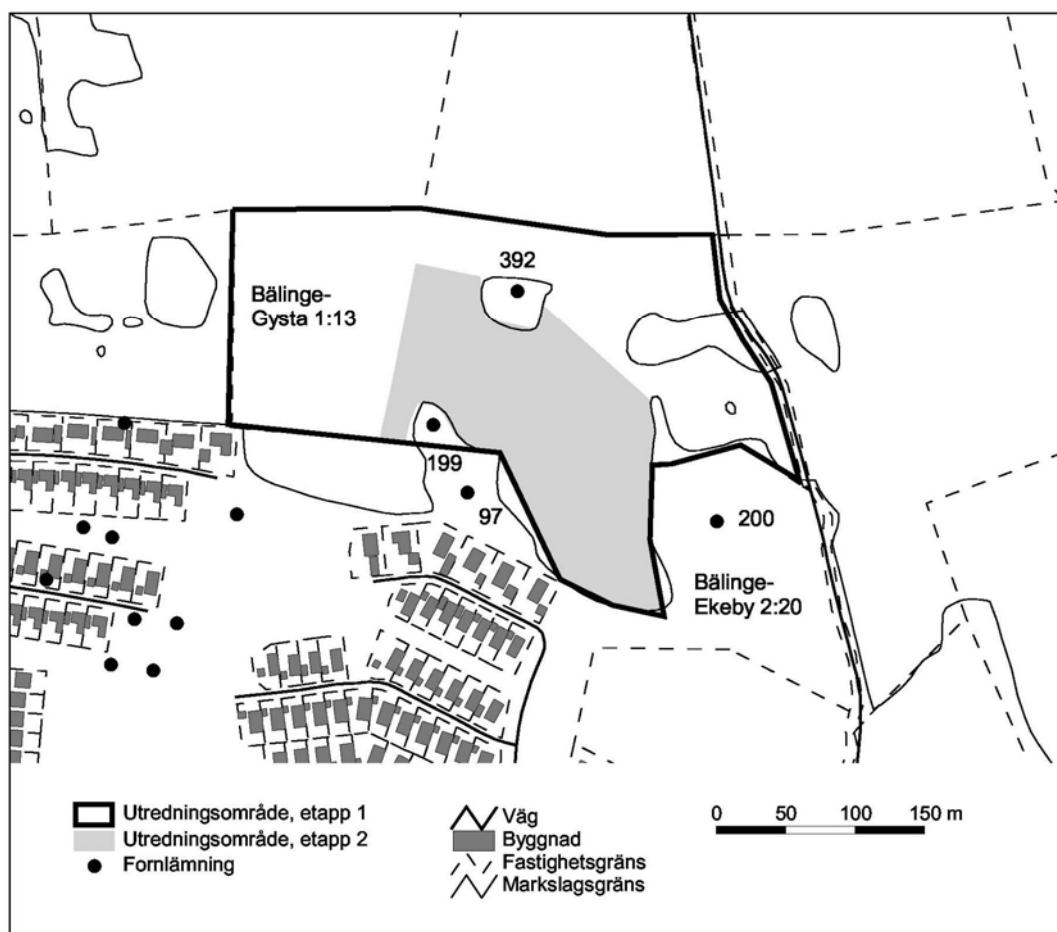
Figur 1. Översikt som visar Bälinges placering i förhållande till Uppsala. Utredningsområdet markerad med stjärna.

En första etapp av utredningen utfördes i oktober 2004. På åkerholmar och moränryggar inom och i anslutning till området fanns två skärvstenshögar, nr 97 och 199, stensättningen nr 200 och den stensättningsliknande bildningen nr 392. I den åkermark som omger den sistnämnda konstaterades att det fanns indikationer på överplöjda fornlämningar i form av skärvsten och påtagligt mörkare matjord än i övriga delar av åkern. För en närmare beskrivning av den första etappen av utredningen hänvisas till rapporten för denna del (Göthberg 2004).

Målsättning och metod

Målsättningen var att fastställa om det finns överplöjda fornlämningar inom området för den planerade utbyggnaden.

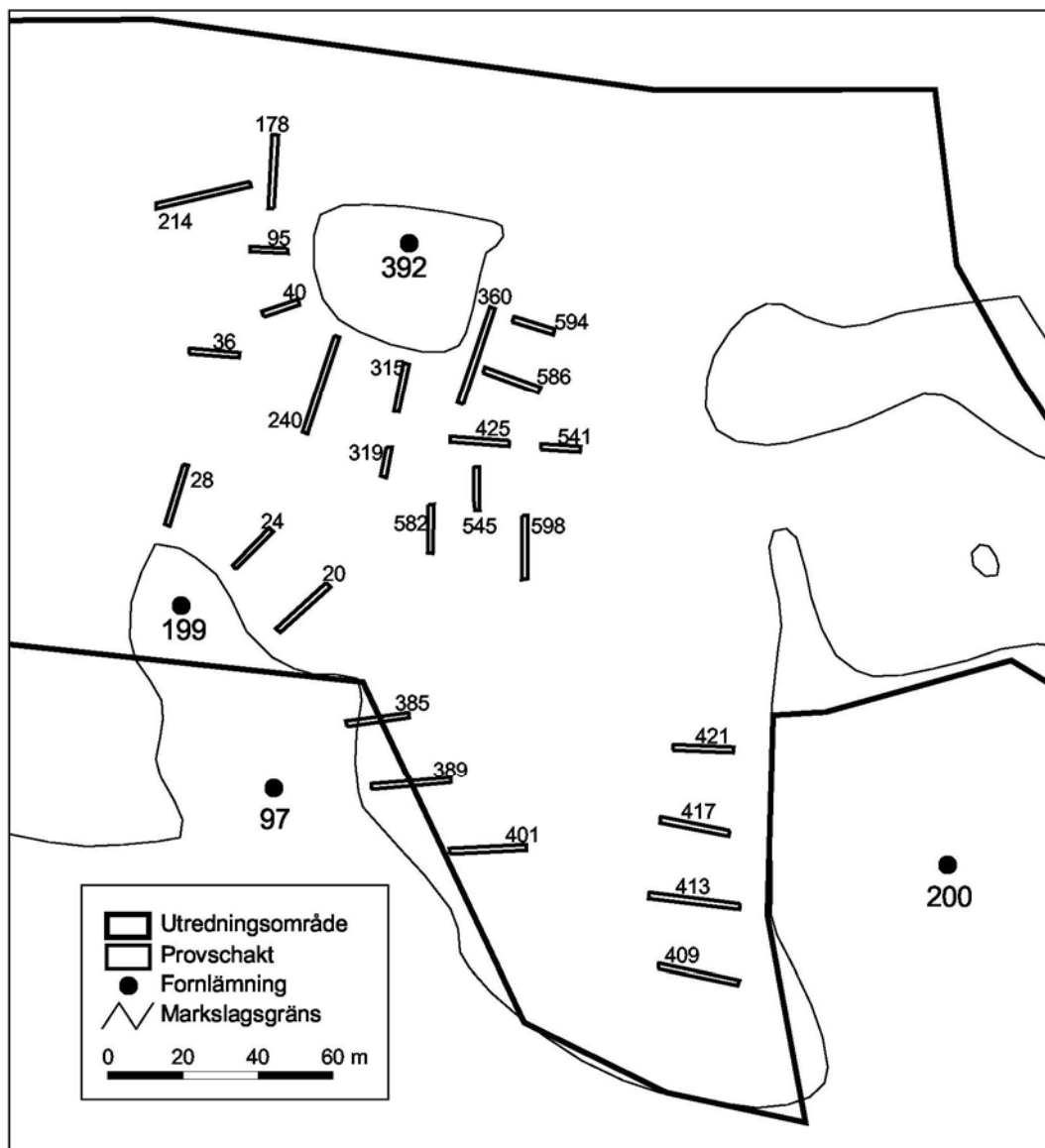
Utredningen utfördes som en grävning av provschakt med grävmaskin. Schakten grävdes i det område invid en åkerholme där indikationer på överplöjda fornlämningar påträffades vid etapp 1 av utredningen (Göthberg 2004). Därtill grävdes schakt i de delar av området som anslöt till

Figur 2. Plan över utredningsområdet med den anslutande bebyggelsen i Bälinge och fornlämningar.

skärvtenshögarna nr 97 och 199 och stensättningen nr 200 utanför planområdet (fig 3).

Provschakt, arkeologiska objekt som anläggningar och eventuella fynd och topografiska objekt som diken dokumenterades med totalstation. Mätningarna bearbetades i det digitala dokumentationssystemet Intrasis.

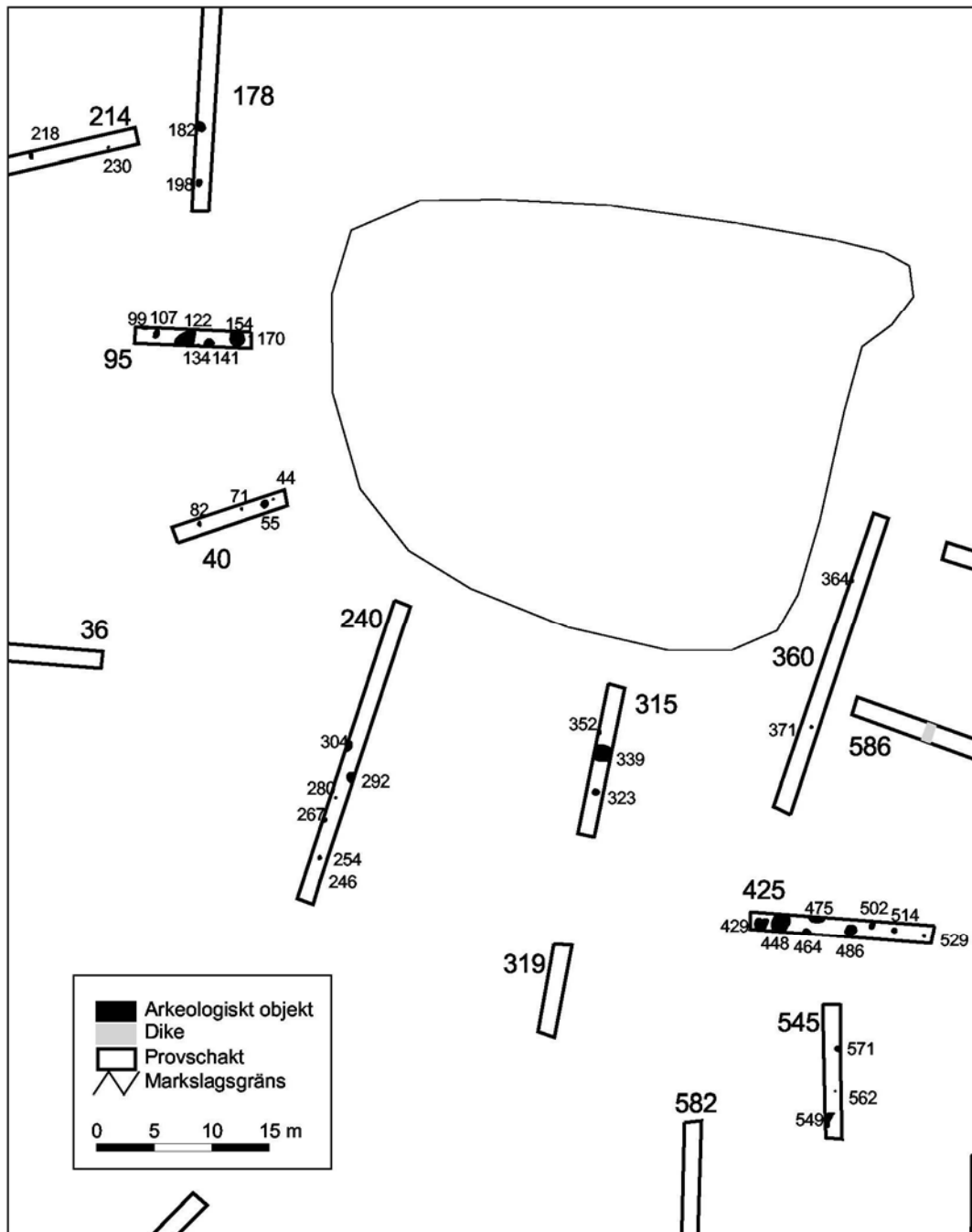

Figur 3. Översiktsplan av provschakten.

Schaktgrävning

Inom utredningsområdet grävdes 26 schakt med en sammanlagd längd om 437 m och en yta om 653 m². I schakten identifierades 37 arkeologiska objekt. Nio objekt tolkades som härdar, tio som stenskodda stolphål och de resterande 18 som mörkfärgningar. Lämningarna kan därmed karaktäriseras som en

boplats. Samtliga lämningar påträffades i anslutning till åkerholmen med den stensättningsliknande bildningen nr. 392 (fig 4). Inga arkeologiska objekt påträffades i omgivningen till skärvtenshögar nr 97 och 199 samt stensättningen nr 200. Utöver de arkeologiska objekten påträffades fem ifyllda diken med huvudsaklig orientering i nord-syd i provschakten.

Figur 4. Plan över anläggningar i provschakten.

Vid åkerholmen med den stensättningsliknande bildningen nr 392 grävdes schakt på dess västra, södra och östra sidor. Den norra sidan lämnades därhän

eftersom den var markant lägre än de övriga sidorna samt utgjorde den nedre delen av en sluttning. De arkeologiska objekten uppvisade koncentrationer till de västra, södra och sydöstra sidorna. Mest påtagliga vid den västra och sydvästra delen var en ansamling av fem härdar i schakt 40 och 95 och av fyra stenskodda stolphål i schakt 240. I den sydöstra delen fanns en ansamling av fyra härdar och tre stenskodda stolphål i schakt 425 och 545. Bland de enskilda anläggningar som hade lite ovanlig karaktär fanns i schakt 178 i den sydvästra delen en mörkfärgning (A182) med talrika fragment av bränd och sintrad lera i ytan. I den sydöstra delen fanns i schakt 315 en mörkfärgning (A323) med enstaka obrända ben i ytan. I schakt 425 fanns tre stora mörkfärgningar (A429, 448, 475) med talrika inslag av skärvsten och rundad natursten. I A448 fanns också inslag av kol och sot, samt brända ben. Inga av fynden tillvaratogs.

Vid schaktgrävningen förmedlades också muntliga uppgifter om att det ska ha funnits en kolerakyrkogård någonstans inom utredningsområdet. I de grävda schakten påträffades emellertid inga tecken på en sådan kyrkogård. En sådan borde ha avspeglat sig i större eller mindre avlånga nedgrävningar med en huvudsaklig orientering i öst-väst.

Diskussion

Allmänt kan man konstatera att de påträffade lämningarna rumsligt sett stämmer väl överens med de indikationer som påträffades vid den första etappen av utredningen (Göthberg 2004). Förekomsten av både skärvig och skörbränd sten samt det mörkfärgade ploglagret sammanföll med det område där det förekom talrika härdar (fig 5).

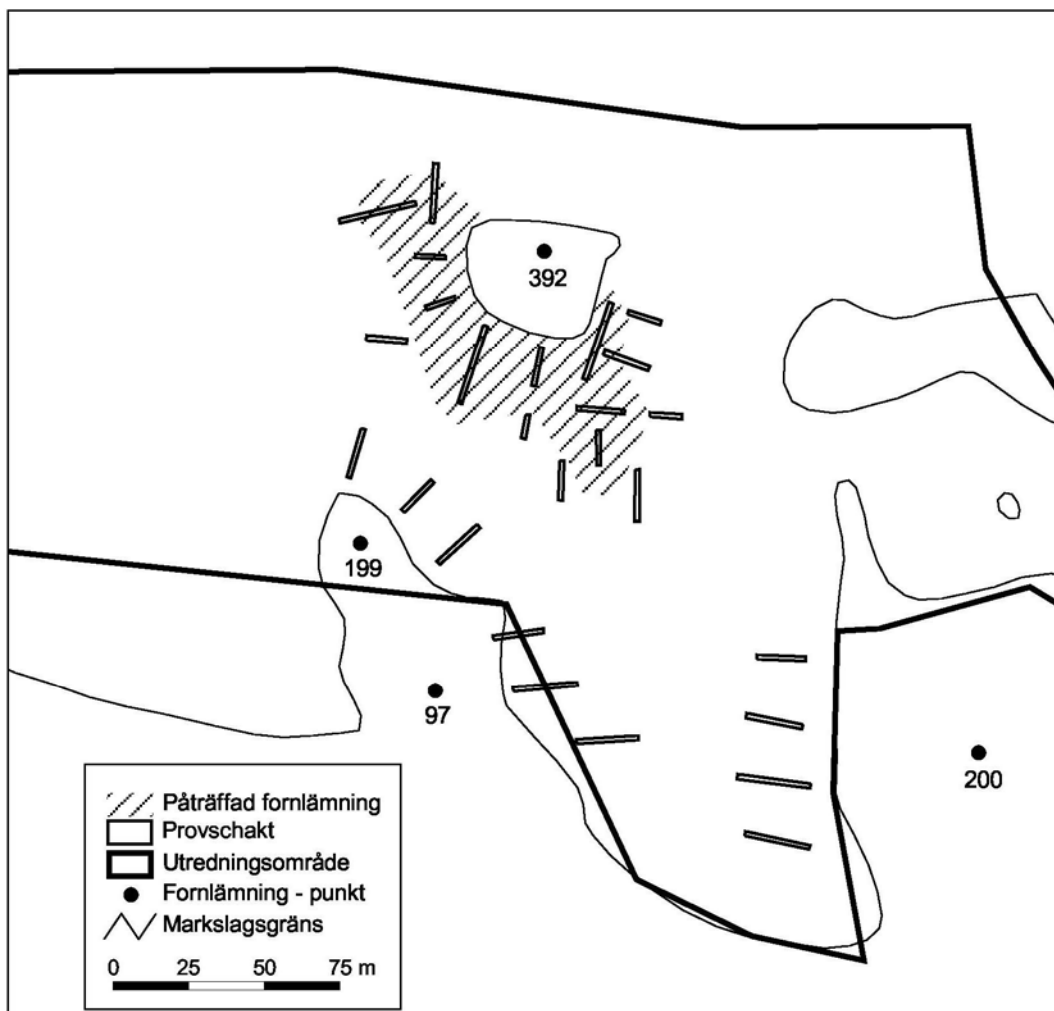
Boplatslämningarnas nära anslutning till flera sidor av åkerholmen skulle kunna tyda på att det även kan finnas lämningar på åkerholmen. Denna kännetecknas av moränavlagringar med allt från flyttblock och nedåt i storlek. Detta förhållande antyder att en eventuell fornlämning antingen har lägre frekvens än inom det provschaktade området, alternativt har annorlunda karaktär. Det skall noteras att den stensättningsliknande bildningen nr 392 ligger på den norra sidan av åkerholmen. Sambandet mellan denna och de påträffade lämningarna verkar därför vara svagt.

Av boplatslämningarna kan koncentrationerna av härdar tolkas som härdområden. I nära anslutning till härdarna i den sydöstra gruppen finns också de stora mörkfärgningarna med talrikt inslag av skärvsten, varför de troligen har någon anknytning till verksamheter med eldning.

En annan beståndsdel inom boplatsen är de två grupper av stenskodda stolphål, som skulle kunna tyda på att det funnits bebyggelse i området.

En jämförelse med storskifteskartan för Ekeby från 1771 visar att det strax väster om schakt 425 och därmed den sydöstra härdgruppen låg ett litet närmast runt åkerimpediment. Mellan detta och den stora åkerholmen fanns markeringar för några stenar eller små stenrösen. Dessa markeringar kan tolkas som små inslag av moränavlagringar, inklusive stenar och block. Eftersom det saknades inslag av morän i schakten i omgivningen kan ett

naturligt ursprung troligen avskrivs. En alternativ möjlighet är att det direkt eller indirekt är spår av anläggningar som innehöll stora mängder stenar av olika storlek. Det skulle då kunna ha varit en stensättning eller en skärvtenshög. Något som skulle kunna tyda på det sistnämnda är att anläggningarna i de anslutande schakten innehöll rikligt med skärvtens.

Figur 5. Påträffad fornlämning inom utredningsområdet.

Sannolikt kan lämningarna inom utredningsområdet dateras till bronsålder och/eller äldre järnålder, att döma av allmänna erfarenheter av undersökningar av skärvtenshögar och ensamliggande stensättningar i Uppland. På ett detaljerat plan stöds det också av att undersökningarna av skärvtenshögar och stensättning sydväst om området i början av 1970-talet gav dateringar till yngre bronsålder (AiS 1974; AiS 1975; AiS 1976).

Sammanfattning

Upplandsmuseet gjorde i juni 2005 en utredning med grävning av schakt vid Gysta och Ekeby i Bälunge socken. Vid utredningen påträffades en överplöjd fornlämning i åkermark. Genom att den huvudsakligen bestod av härdar och stenskodda stolphål kan den karaktäriseras som en boplats.

Förekomsten i den närmaste omgivningen av skärvstenshögar i kombination med ensamliggande gravar kan tyda på att de nyligen påträffade lämningarna generellt bör kunna dateras till bronsålder och/eller äldre järnålder.

Administrativa uppgifter

Plats: Bälunge-Gysta 1:13 & Bälunge-Ekeby 2:20, Bälunge sn

Fornlämningsnummer: 392

Fornlämningstyp: Boplats

Undersökningstyp: Utredning, etapp 2

Orsak: Planerat bostadsområde

Fältarbetsperiod: 1 juni 2005

Koordinatsystem: Uppsala

Höjdsystem: –

Projektdeltagare: Hans Göthberg (projektledare), Malin Gustafsson.

Upplandsmuseets diarienummer: 452/05

Upplandsmuseets projektnummer: 8155

Beställare: Finvex Stockholm AB

Handläggare på länsstyrelsen i Uppsala län: Ann Segerberg

Länsstyrelsens beslutsdatum och diarienummer: 17 maj 2005, dnr. 431-4123-05

Arkivmaterial: Förvaras vid Upplandsmuseet

Referenser

Lantmäteriakter

Lantmäteriverket, Gävle

Bälunge socken, Uppland

Ekeby Storskifte 1771 B10-12:1

Litteratur

AiS 1974. Arkeologi i Sverige 1973. 1. Riksantikvarieämbetets uppdragsverksamhet. (Riksantikvarieämbetet Rapport 1974 A1).

AiS 1975. Arkeologi i Sverige 1974. 1: Riksantikvarieämbetets

uppdragsverksamhet. (Riksantikvarieämbetet Rapport 1975 A1).
AiS 1976. Arkeologi i Sverige 1975. 1: Riksantikvarieämbetets
uppdragsverksamhet. (Riksantikvarieämbetet Rapport 1976 A5).
Göthberg, H. 2004. Gysta. Arkeologisk utredning, Bälunge-Gysta 1:13, Bälunge
socken, Uppsala kommun, Uppland. (Upplandsmuseet rapport 2004:20).

Schakt- och anläggningslista

Schakt-id	Area (m ²)	Längd (m)	Ark-id	Typ	Storlek
S20	28	17,9			
S24	21	13,8			
S28	25	16,8			
S36	20	13,3			
S40	14	10,2	A44	Stolphål	0,25 m
			A55	Härd	0,75 m
			A71	Mörkfärgning	0,3 m
			A82	Mörkfärgning	0,55x0,35 m
S95	14	10,0	A99	Härd	0,95 m
			A107	Mörkfärgning	0,9x0,5 m
			A122	Härd	1,65x1,5 m
			A134	Stolphål	0,4 m
			A141	Härd	0,9x0,7 m
			A154	Härd	1,4x1,3 m
			A170	Mörkfärgning	0,3 m
S178	30	19,5	A182	Mörkfärgning	1,0x0,9 m
			A198	Mörkfärgning	0,7x0,55 m
S214	38	26,0	A218	Mörkfärgning	0,5x0,4 m
			A230	Mörkfärgning	0,3x0,25 m
S240	39	27,1	A246	Stolphål	0,3 m
			A254	Stolphål	0,45x0,35 m
			A267	Stolphål	0,4x0,35 m
			A280	Stolphål	0,25 m
			A292	Härd	1,0x0,6 m
			A304	Mörkfärgning	1,1x0,4 m
S315	19	13,1	A323	Mörkfärgning	0,7x0,6 m
			A339	Mörkfärgning	1,5 m
			A352	Mörkfärgning	0,5x0,3 m
S319	12	7,8			
S360	41	27,1	A364	Stolphål	0,4 m
			A371	Mörkfärgning	0,35 m
S385	25	16,8			
S389	29	21,2			
S401	30	20,4			
S409	32	21,8			
S413	39	24,4			
S417	28	18,9			
S421	24	15,8			
S425		16,0	A429	Mörkfärgning	1,2x1,0 m
			A448	Mörkfärgning	1,6x1,5 m
			A464	Härd	0,8x0,5 m
			A475	Mörkfärgning	1,55x0,55 m
			A486	Härd	1,15x0,95 m
			A502	Stolphål	0,7x0,5 m

			A514	Stolphål?	0,5x0,45 m
			A529	Stolphål	0,3 m
S541	16	10,5			
S545	16	11,4	A549	Härd	1,45x0,7 m
			A562	Mörkfärgning	0,20 m
			A571	Mörkfärgning	0,65x0,4 m
S582	19	12,9			
S586	26	15,8			
S594	17	11,4			
S598	26	17,0			

